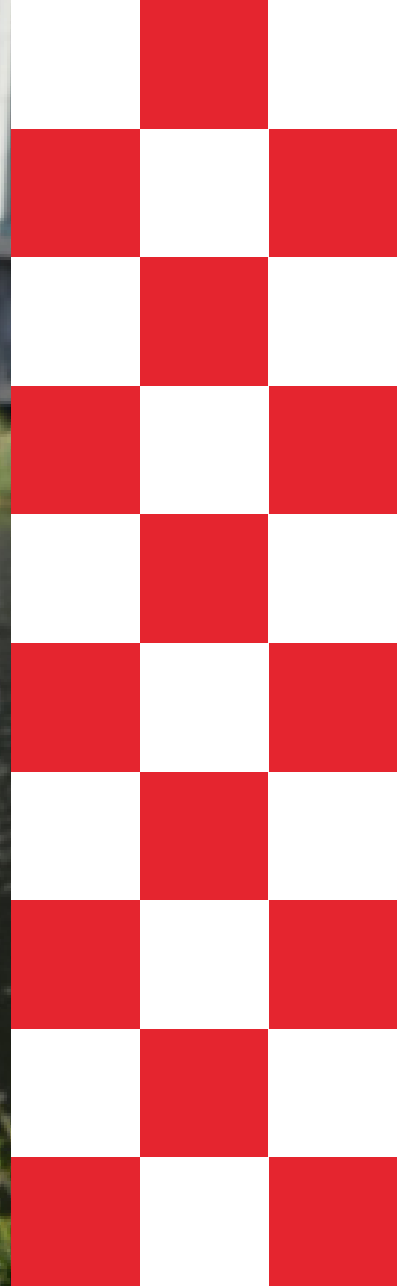

Over
dementie, natuur,
duurzame
ontwikkeling
en een
betekeniseconomie

ESSAY
De Brabantse
Roemer
door Joop van Hezik

Over de auteur

Joop van Hezik is in 1988 afgestudeerd op een doctoraalprogramma cultuurfilosofie, sociale & politieke filosofie en economische antropologie. Van 1998 tot heden was en is hij zelfstandig adviseur onder de naam

Bureau voor Duurzame Ontwikkelingsvraagstukken Ecotopia. Daarnaast was hij van 2003 tot 2006 voorzitter van de GroenLinks fractie in Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant. Van 2006 tot 2012 was hij wethouder/loco burgemeester van de Gemeente Oisterwijk (namens PVDA, GroenLinks, D66). Van 2013 tot heden was hij directeur en thans bestuurslid Nature Assisted Health Foundation (NAHF). Internationaal was hij vanaf 2015 tot 2017 lid van de World Environmental Hubs Working Group van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN). Maar bovenal is hij vanaf 2015 voorzitter van de lokale Dementie Coöperatie Oisterwijk.

Publicaties

Herwaardering van de Utopie
Uitgeverij Studio nonfiXe, 2014
ISBN: 97894-90665-13-5

Reconsidering Utopia
Uitgeverij Studio nonfiXe, 2014
ISBN: 978-94-90665-15-9

Essay 500 jaar Utopia en More
De utopie van de duurzaamheidbalans
Pumbo, 2017
ISBN 978-94-6345-148-2

Inhoud

<i>Inleiding: de Brabantse Roemer</i>	4
<i>Smart is niet altijd slim</i>	8
<i>Duurzame ontwikkeling, natuur en dementie</i>	17
<i>Betekeniseconomie: ideologie of utopie?</i>	28
<i>Tot slot: The future is More. Brabant is More</i>	36

inleiding

de Brabantse roemer

Opgedragen aan Ton Lemaire, die mij leerde utopisch te denken.

Van 20 maart 2003 tot 21 april 2006 heb ik deel uit mogen maken van Provinciale Staten van Brabant, als fractievoorzitter van GroenLinks. En wanneer statenleden afscheid nemen, zo is de gewoonte, krijgen zij een kristallen 'Brabantse roemer', met daarin gegraveerd het wapen van Brabant en de initialen van het betreffende statenlid. Mijn Brabantse roemer heeft nog steeds een ereplaats bij mij thuis, want het was bijzonder om op deze wijze bij te mogen dragen aan de ontwikkeling van onze mooie provincie. En waar ik me in die periode hard voor gemaakt heb: een duurzame ontwikkeling van onze mooie provincie. Vandaar ook dit essay *De Brabantse Roemer*. Bedoeld voor de nieuwe leden van Provinciale Staten van Brabant na de verkiezingen in maart 2019, om hen te inspireren zich in te zetten voor een duurzame ontwikkeling van Brabant. Maar ook voor iedereen die een duurzaam Brabant een warm hart toedraagt.

Na mijn statenperiode ben ik wethouder geworden in de gemeente Oisterwijk. Als eerste wethouder in Nederland met de portefeuille 'biodiversiteit en klimaat'. En heb ik in 2012 de gemeente Oisterwijk aangemeld als één van de vier Brabantse koplopergemeenten 'dementievriendelijke gemeenten'. Ogenschijnlijk twee totaal verschillende thema's, maar niets is minder waar. Sterker nog, juist de manier waarop we deze twee thema's met elkaar kunnen verbinden maakt duidelijk wat een duurzame ontwikkeling van Brabant is. In het verleden heb ik in het kader van de toekomstdebat Brabant 2050¹ (zie verder) het concept 'verrassende ontmoetingen' ingebracht. De ontmoeting tussen natuur en dementie is zo'n verrassende ontmoeting. Nog altijd wordt 'duurzame ontwikkeling' teveel verengd tot enkel 'milieu'. Maar het is juist de balans tussen de ecologische, sociale en economische dimensies van duurzame ontwikkeling – de verrassende ontmoetingen tussen deze drie dimensies – die de grondslag vormt van een duurzame ontwikkeling van Brabant.

¹ *'Manifest Brabant 2050'*, Provincie Noord-Brabant, 1997

Begin 2016 sprak ik als directeur van de Nature Assisted Health Foundation (NAHF) met Luc Bas, directeur Europa van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN), over de relatie tussen dementie en natuur. Hij daagde me uit om dit thema als een motie in te brengen in het IUCN congres *Planet at the Crossroad* in september 2016 in Hawaii en daarvoor steun te zoeken bij andere IUCN leden. En met Nederlandse IUCN leden (o.a. IVN, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Natuur en Milieu) en het Australische initiatief 'Healthy Parks, Healty People' heeft dit geresulteerd in een motie '*Strengthening cross-sector partnerships to recognize the contributions of nature to health, well-being and quality of life*'. Een motie die expliciet natuur en dementie (maar ook mentale gezondheid in het algemeen) met elkaar verbindt, en na aangenomen te zijn door het 9000 personen tellende congres omgezet is in een resolutie (voor mij als mede-initiator een bijzonder moment). Met een 'IUCN Specialist Group on Health and Well-being' om deze resolutie wereldwijd te implementeren. Dit essay *De Brabantse Roemer* wil duidelijk maken dat deze resolutie een unieke kans voor Brabant vormt.

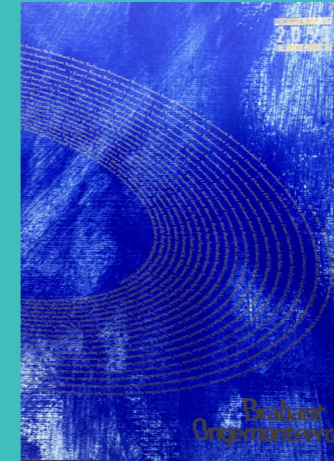
Tot slot

Dit essay *De Brabantse Roemer* is geschreven vanuit een utopische inspiratie. Aan de vooravond van de 21 eeuw is in Brabant het *Brabant 2050* toekomstdebat gevoerd, dat – in de woorden van toenmalig Commissaris van de Koningin Frank Houben – een hoogwaardig debat over een duurzame toekomst van Brabant moest zijn. Ten grondslag aan dit toekomstdebat lag het *Brabant Manifest 2050*, op basis van een bundeling van essays onder de titel *Brabant Ongemonteerd*. Aan één van deze essays - *De Dommel Ontwaakt. Essay over de ecologische modernisering van de regio* van Wouter van Dieren, waaruit het Brabants centrum voor duurzame ontwikkeling Telos is ontstaan - heb ik mee mogen werken door het in de utopische traditie in de Westerse ideeëngeschiedenis te plaatsen. En dat paste ook bij de grondgedachte van het toekomstdebat *Brabant 2050*: Wellicht kan iemand zich nog iets voorstellen bij hoe Brabant er uit zal zien over 5 jaar, en wellicht ook nog wel hoe Brabant er over 10 jaar uit zal zien, maar over hoe Brabant er uit zal zien over 50 jaar kan niemand zich daadwerkelijk een voorstelling maken. En dat geeft ruimte voor de verbeelding.

Verbeelding bijvoorbeeld van een Brabantse samenleving die de antwoorden op haar maatschappelijke uitdagingen – zoals dementie – zoekt in 'nature based solutions'. Verbeelding ook van een betekenis economie waarvoor – zoals dit essay zal betogen – vanuit het perspectief van een duurzame ontwikkeling utopisch denken nodig is. Onder auspiciën van het internationale DC Network vindt het jaarlijkse Creativity World Forum (CWF) in 2019 in Brabant plaats. Brabant wil een Europees 'District of Creativity' zijn, en op deze wijze bijdragen aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Dat vraagt om verbeelding en utopisch (durven) denken.

Joop van Hezik

Ecotopia - Bureau for sustainable development issues

BRABANT DC

**Be the change,
use your creativity!**

BrabantDC verbindt creatief en innovatief Brabant aan elkaar en aan de wereld. Omdat we geloven dat creativiteit en verbeeldingskracht hét verschil maken in een wereld die steeds complexer wordt en andere oplossingen vraagt. Met onze brede culturele en creatieve basis, onze doe-mentaliteit en innovatief vermogen hebben we als Brabant alle ingrediënten in huis om anders te kijken, te denken en vooral te doen. Om met de kracht van creativiteit te werken aan een betekenisvolle samenleving met gelijke kansen voor iedereen. Lokaal, regionaal en internationaal. Zo dragen we als District of Creativity actief bij aan de UN Goals for Sustainable Development.

www.brabantdc.nl

² *Planet at the Crossroads*, IUCN (International Union for the Conservation of Nature), September 1-10 2016, Hawaii, United States. De IUCN heeft leden in 160 landen, met 216 staten en overheidsinstanties, en 1100 Non Governmentele Organisaties

Smart is niet altijd slim

Gastopinie in Brabants Dagblad
Joop van Hezik, 09-10-2017

Op 27 september is het advies 'Next steps Brabant: Brabant testomgeving van de wereld van morgen' gelanceerd door Brabant Advies³, het hoogste adviesorgaan van Brabant, tijdens 'Dear Future' in Tilburg⁴. In het advies is 'de toekomst het leitmotiv'. Maar hoe ziet die 'dear future', de wereld van morgen er uit?

In feite is het advies, zo stelt het advies ook zelf, een overlevingsstrategie in een steeds complexere en snel veranderende wereld. En om te kunnen overleven moeten we economisch groeien en is de hoop gevestigd op de technologie. Moeten we van Brabant één groot 'levend laboratorium maken', waarin alles 'smart' is. 'Smart cities', 'smart homes', 'smart health', 'smart mobility', zo gaat het advies maar door. De filosoof Hans Achterhuis (*Erfenis van de Utopie*, 1988) heeft – als verklaard tegenstander van utopisch denken – ooit gezegd dat de cruciale vraag voor het beoordelen van utopieën de vraag is of je erin zou willen leven. En voor mij is de vraag, wie wil er in een 'smart' laboratorium wonen?

Wie wil er leven in het al in 1627 geschetste 'Nieuwe Atlantis' van de filosoof Francis Bacon, de technologische utopie? Ik niet.

Club van Rome

Maar het advies wil ook een duurzame toekomst, en wie wil dat niet? Hussel de letter van het woord 'regio' door elkaar en er staat 'groeï' – 'regio is een anagram voor groei', zo heet het in het provinciale bestuursakkoord 'Beweging in Brabant'. Het deed me sterk denken aan het rapport 'Grenzen aan de groei' van de Club van Rome, dat met het oog op een duurzame ontwikkeling in 1972 al voor de 'groeibelofte' en 'technologisch optimisme' waarschuwde, als 'ingeburgerde mythen van onze samenleving.

Die om een 'Copernicaanse omwenteling van de geest vragen'. Maar, zo zullen de opstellers van het advies tegenwerpen, we hebben het niet enkel over technologische innovatie maar ook over sociale innovatie. We willen juist de wereld van de technologie verbinden met de wereld van de maatschappelijke transitie rond duurzaamheid en gezondheid. En daarom willen we duurzaamheidscriteria om de maatschappelijke waarde van innovaties uit te drukken, waarbij 'mogelijk ook aangehaakt kan worden bij de 'sustainable development goals' van de Verenigde Naties'.

Laten we er één uitpikken, Sustainable Development Goals 3: 'het verzekeren van een gezond leven en het stimuleren van welzijn voor iedereen op elke leeftijd'. Want het advies heeft het steeds over de 'Grote Uitdagingen' – 'Grand Challenges' – zoals gezondheidszorg, maar gaat nergens specifiek op deze uitdagingen in. De ziekte dementie is, met de vergrijzing, één van de grootste maatschappelijke uitdagingen van onze tijd, zo niet de grootste. Mensen met de diagnose dementie en hun – vaak overbelaste – mantelzorgers bij elkaar opgeteld, gaan binnen afzienbare tijd meer dan 10 procent van de Brabantse bevolking uitmaken. En 70 procent van de mensen met dementie woont thuis (groeit naar 80 procent).

Het advies vestigt haar hoop op 'platforms', netwerken waarin actoren vanuit een doe-modus tot concrete resultaten komen. Netwerken van experts en bedoeld voor politici, waarin je alleen mag toetreden als je een meerwaarde biedt (wie bepaalt dat dan, denk ik vervolgens: m.i. de doodsteek van echte innovatie, en voedingsbodemp voor een politiek-ideologische behoudzucht).

³ BrabantAdvies is de samenvoeging van Provinciale Raad Gezondheid, Provinciale Raad voor de Leefomgeving, Sociaal-Economische Raad (SER) Brabant, en Young Professionals

⁴ 'Dear Future' is de naam van de vijfde editie van de European Social Innovation Week in Tilburg.

Dementievriendelijk

En geen woord over de inmiddels meer dan 30 (thans 47, JvH) van de 64 Brabantse gemeenten, die de ambitie hebben uitgesproken om 'dementievriendelijk' te worden en daar sinds 2012 concreet aan werken. Een prachtige en hoopvolle vorm van sociale innovatie, gericht op inclusiviteit en het door mensen met dementie en hun mantelzorgers meedoen aan de (participatie)samenleving. Het advies komt echter niet verder dan voorbeelden te geven hoe technologie ouderen in staat stelt om langer thuis te blijven wonen, ziet daarin zelfs één van de 'kiemen' van de wereld van morgen. En dan woon je door de technologie langer thuis, maar doe je dan ook mee?

Natuur

Nederland heeft in de eerste helft van 2016 in het kader van haar voorzitterschap van de Europese Unie dementie uitgeroepen tot Europese topprioriteit. Het advies verwijst naar de ambitie van de provincie Noord-Brabant om te behoren tot de top 5 van de meest innovatieve regio's in Europa. Maar het is het advies blijkbaar ontgaan dat het nieuwe Europese innovatiebeleid sinds 2012 vooral in het teken staat van zogenoemde 'nature based solutions', op de natuur geïnspireerde en gebaseerde oplossingen voor grote maatschappelijke uitdagingen en het realiseren van een duurzame ontwikkeling en sociale veerkracht. En juist Brabant kent een groeiend aantal initiatieven die natuur inzetten voor het verhogen van de kwaliteit van leven van mensen met dementie en hun mantelzorgers (bij zorgcentra maar ook in wijken, en in wetenschappelijk onderzoek ondersteund door het bedrijfsleven). Juist hier ligt m.i. een kans voor Brabant waar het gaat om innovatie in Europees perspectief, zelfs mondiaal perspectief.

Want het is het advies blijkbaar ook ontgaan dat er wereldwijd in september 2016 bij het congres 'Planeeet op een tweesprong' van de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) een resolutie is aangenomen die natuur wil inzetten voor ziekten als dementie, depressie en kanker, en tot samenwerking tussen IUCN-leden en de gezondheidszorg oproept. Deze IUCN heeft wereldwijd in meer dan 160 landen zo'n 1.100 natuurorganisaties en 215 overheden als lid. En de resolutie was mede een initiatief vanuit Brabant. Met het oog op deze resolutie is een expergroep 'natuur en gezondheid' in het leven geroepen, met daarin ook Brabantse inbreng.

Waarschuwing

Moeten we dan 'terug naar de natuur', zoals de filosoof Jean-Jacques Rousseau in de 18^e eeuwse Romantiek propageerde? Nee, maar we moeten beseffen dat 'smart' niet altijd slim is als we onze wereld van morgen enkel daarop baseren. We moeten de waarschuwing van de filosoof Ton Lemaire – een verklaard voorstander van utopisch denken, geïnspireerd door de natuur – ter harte nemen dat: "zou kunnen blijken dat wat wordt beschouwd als rationeel en onvermijdelijk, als efficiënt en voordelig, eigenlijk de georganiseerde waanzin is, de heerschappij van het rijk Absurdistan" (De val van Prometheus. Over de keerzijde van de vooruitgang, 2010).

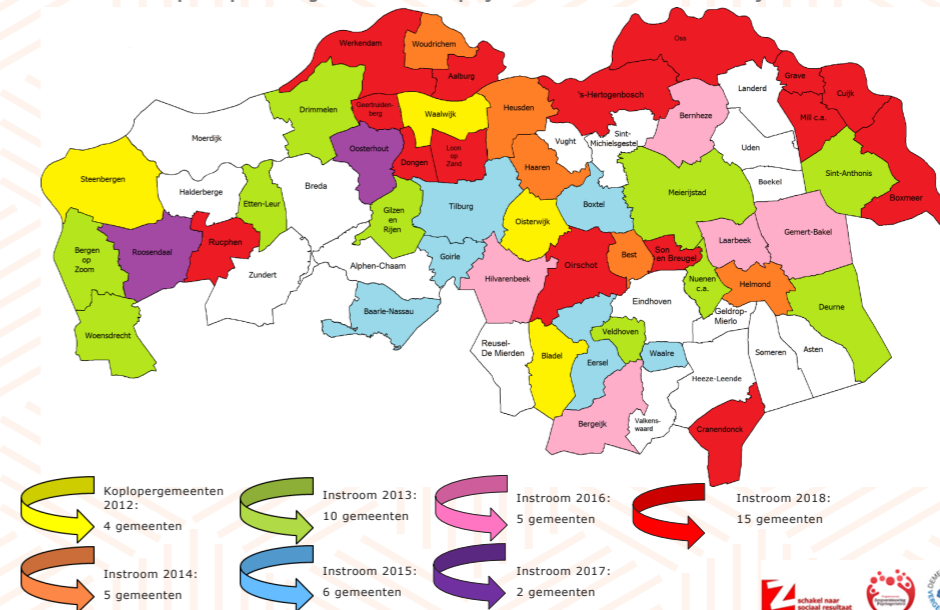
EU Conference
'Living well with(out) dementia'

Netherlands EU Presidency 2016
Ministry of Foreign Affairs

PGRAAD EN ZET ONDERSTEUNEN GEMEENTEN EN HUN PARTNERS IN BRABANT

In 2018 participeren 47 gemeenten in het project 'Naar een Dementievriendelijk Brabant in 2020'

EEN MOOIE AMBITIE VOOR HEEL BRABANT

Brabant is in Nederland koploper in vergrijzing. Gezien het beleid dat ouderen zo lang mogelijk thuis moeten blijven wonen, vraagt dit meer van de ouderen, maar ook van hun mantelzorgers. Eén van de grootste maatschappelijke uitdagingen die in het verlengde hiervan ligt, is de toename van het aantal mensen met dementie. In de provincie Brabant zal het aantal mensen met dementie stijgen naar bijna 61.000 in 2030, ten opzichte van ruim 34.000 in 2015. Zeventig procent van de mensen met dementie woont thuis en als gevolg van het veranderende overheidsbeleid is de verwachting dat dit zelfs tachtig procent zal worden. Met de afbouw van de verzorgingsstaat en de opbouw richting de participatiesamenleving groeit met de dag de urgentie om aan de slag te gaan met het waarborgen van de kwaliteit van leven van zowel mensen met dementie als van hun mantelzorgers. Brabant wil in 2020 dementievriendelijk zijn om Brabanders lang, gelukkig en veilig thuis te laten wonen.

verhouding aantal mensen met dementie in Brabant

jaar	verhouding	aantal mantelzorgers
2012	1 : 65	102.974
2020	1 : 56	133.418
2030	1 : 43	179.948

populatie	2015	2020	2030
totale groep	38.236	44.814	60.688
40 t/m 64 jarigen	3.595	3.699	3.558
65-plussers	34.642	41.115	57.130
index t.o.v. 2015	100	117	159

Groene dagbesteding in de stad: een levendige plek voor mensen met dementie

3 oktober 2018

Groene dagbesteding in de stad voor mensen met dementie is de laatste jaren in opkomst en ook nog volop in ontwikkeling. Deze dagbesteding draagt eraan bij dat mensen met dementie zinvol bezig kunnen zijn, (fysiek) geactiveerd worden, sociale contacten hebben en structuur in hun leven krijgen. Ook kunnen mantelzorgers hierdoor tot rust komen en krijgen zij tijd voor hun eigen activiteiten. Dit blijkt uit onderzoek van Health en Society, WUR Plant Sciences en RIVM.

"Buiten zijn in het groen heeft een ander effect op mijn hoofd."

Lotgenoten contactgroep dementie

Groen (natuur) is goed voor mensen met dementie. Bewegen is goed voor mensen met dementie. Dus samen is nog beter. Dit was de onderliggende gedachte van de Dementie Coöperatie Oisterwijk om een 'lotgenotencontact in het groen voor mensen met dementie' te organiseren. Onder begeleiding van 2 case managers dementie en een geriatrisch fysiotherapeut.

DEMENTIEVRIENDELIJK
GEMEENTE
OISTERWIJK

DEMENTOPIA

In de ICT-wereld is de 'hackathon' (samenstelling van hacken en marathon) inmiddels al een bekend fenomeen. Gedeputeerde Henri Swinkels wilde zien of deze werkvorm ook geschikt is om te ontdekken hoe je 'Sociale Veerkracht' kunt inzetten voor maatschappelijke problemen als eenzaamheid, laaggeletterdheid en dementie. Op 10-11 februari 2017 vond deze hackaton plaats, waarin Henri Swinkels en ik (JvH) deel uitmaakten van de groep die het concept 'Dementopia' bedacht, een virtuele gemeente die alle initiatieven op het gebied van een dementievriendelijke samenleving in Brabant bijeenbrengt als zouden zij plaats vinden in één en dezelfde gemeente: de Brabantse gemeente 'Dementopia'. Dit geeft een inspirerend utopisch beeld, maar tegelijk is het wat binnen de filosofie een 'gerealiseerde utopie' genoemd wordt. Immers alles wat plaats vindt in deze virtuele gemeente vindt daadwerkelijk ergens in Brabant plaats. En opmerkelijk genoeg kreeg dit concept de prijs voor 'het meest realistische potentieel'. Helaas is dit concept en potentieel nooit gerealiseerd, maar het potentieel ligt er en zou m.i. een impuls kunnen geven aan het realiseren van een Dementievriendelijk Brabant in 2020 kunnen geven.

*"A map of the World that does not include Utopia
is not worth even glancing at.
For it leaves out the one country at which Humanity is always landing.
And when Humanity lands there it looks out and,
seeing a better country, sets sail.
Progress is the realization of Utopias."*

Oscar Wilde
The soul of man under socialism, 1891

Duurzame ontwikkeling, natuur en dementie

Brabants model

'Beweging in Brabant', is de titel van het provinciale Bestuursakkoord 2015-2019. Het is een akkoord dat in het teken staat van 'regio' als anagram voor 'groei', en dat het 'wenkende perspectief van economische groeikansen' plaatst naast maatschappelijke uitdagingen. Dit akkoord benoemt 'gezondheid' (en dementie) niet expliciet als maatschappelijke uitdaging, maar verwijst wel naar 'het inspelen op demografische veranderingen' en 'slimme zorg'. Uitgangspunten van dit Brabantse bestuursakkoord zijn de 'energieke samenleving' en 'innovatie'. Het combineren van de energie in de samenleving, de beweging van onderop die op vele terreinen plaats vindt, met sociale, economische en maatschappelijke innovaties wordt geïdentificeerd als de kracht van Brabant. Het bruist, zo stelt het bestuursakkoord, in de Brabantse samenleving van veelal kleinschalige initiatieven en (sociale) innovaties, de 'beweging van onderaf waarbij Brabanders niet langer wachten op de overheid, maar zelf aan de slag gaan'. Het bestuursakkoord ziet Brabant als één groot, 'levend laboratorium', een test- en ontwikkelomgeving, waar vernieuwing en innovatie de standaard is. En waarin 'samen doen' een waarde is die diep geworteld is in Brabant.

Het navolgende wil betogen dat dementie wel expliciet als maatschappelijke uitdaging in een nieuw bestuursakkoord opgenomen moet worden, in relatie tot 'nature based solutions' in het perspectief van een duurzame ontwikkeling.

De uitdaging: dementie

De ziekte dementie is één van de grootste maatschappelijke uitdagingen waarmee we ons lokaal tot mondiaal geconfronteerd zien. En dus ook in Brabant. Met grote sociaal-maatschappelijke, maar ook economische gevolgen. De Nederlandse regering heeft deze maatschappelijke uitdaging onderkend door in 2013 een Deltaplan Dementie in het leven te roepen dat 'het tij moet keren'. Waarbij de benaming 'Deltaplan' verwijst naar de Watersnoodramp in 1953, om de maatschappelijke urgentie

aan te geven. En door in de 1e helft van 2016, als voorzitter van de Europese Unie, dementie tot één van de prioriteiten van het Europese beleid te maken. Waarbij dementie niet alleen gezien wordt als één van de grootste maatschappelijke uitdagingen, maar ook verbonden wordt met kwaliteit van leven van mensen die lijden aan dementie en hun mantelzorgers:

"7 million patients in Europe today. 15 million in 2050. We all know someone with dementia. We all have seen or experienced the loss and suffering this disease brings. To patients. To their relatives and friends. Since the French presidency in 2008, successive presidencies, including Luxembourg, have made dementia a priority. We believe the time is right to combine the numerous activities in every member state into an overarching view: how to tackle all aspects of the challenges dementia poses to us. Not as a binding agreement, but as a guideline combining years of experience on policies, innovation in care, social innovation and research. Hopefully a step forward in enhancing the quality of life of so many people in our ageing societies" said Edith Schippers (Minister of Health, Welfare and Sports, NL Council Presidency)."

Alzheimer Europe, Dutch EU Presidency priorities presented in European Parliament, 14 January 2016

Om een antwoord te bieden op de maatschappelijke uitdaging dementie moet deze m.i. geplaatst worden in het internationale kader van een duurzame ontwikkeling, en de internationale 'Sustainable Development Goals'. Waarbij een nieuw perspectief besloten ligt in het nieuwe EU beleid betreffende 'Nature Based Solutions': natuurbeleving als middel om de kwaliteit van leven van mensen met dementie en hun mantelzorgers te verhogen. En juist hierin ligt een unieke mogelijkheid voor de Provincie Noord-Brabant.

Duurzame ontwikkeling

Ter gelegenheid van de 70th verjaardag van de Verenigde Naties op 25 september 2015 wordt een resolutie 'Transforming our world: de '2030 Agenda for Sustainable Development' unaniem overgenomen door de Algemene Bijeenkomst van de Verenigde Naties.⁵ Deze '2030 Agenda for Sustainable Development' definieert 'duurzame ontwikkeling' als de balans tussen haar economische, sociale en ecologische dimensies. Als een 'gerevitaliseerd Partnerschap voor Duurzame Ontwikkeling' stelt de 2030 Agenda zich 17 'Sustainable Development Goals', om te realiseren in de komende 15 jaar: "This Agenda is a plan of action for people, planet and prosperity. (...) The 17 Sustainable Development Goals and 169 targets we are announcing today demonstrate the scale and ambition of this new universal Agenda. (...) They are integrated and indivisible and balance the three dimensions of sustainable development: the economic, social and environmental."

Bovenstaande definitie van 'duurzame ontwikkeling' sluit nauw aan op de 'duurzaamheidsstrategie' van de Provincie Noord-Brabant, waarin:

- economische, sociaal-culturele en ecologische ontwikkeling hand in hand gaan met bottom up initiatieven in een 'energieke samenleving';
- versterking van de sociale veerkracht, versterking van de vitaliteit van natuur en landschap, het creëren van een circulaire economie en een ecosysteem van open innovatie als grote uitdagingen gezien worden;
- met als overstijgend doel om te behoren tot de top van kennis- en innovatieregio's binnen de Europese Unie.

Nature Based Solutions

Op Europees niveau is er een groeiende belangstelling voor zogenoemde 'Nature Based Solutions' voor maatschappelijke uitdagingen, zoals in de conferentie 'Nature and Urban Well-being: Nature Based Solutions to Societal Challenges'.⁶ Deze conferentie is gebaseerd op het rapport van de Horizon 2020 expert group on 'Nature-Based Solutions and Re-Naturing Cities'.⁷ In haar rapport stelt de Horizon 2020 expert group dat: "An increasingly strong evidence base shows the positive effects of green spaces on health, well-being, social cohesion and community support." (...) "Cities can serve as laboratories for innovation, experimentation and testing the effectiveness of nature based solutions." (...) "Civil society is increasingly recognizing the benefits derived from nature for enhancing well-being, as seen in the numerous bottom-up initiatives."

In de Nature and Urban Well-being conferentie legt Birgit de Boissezon (European Commission, Head of Unit 'Sustainable Management of Natural Resources') uit waarom Nature Based Solutions zo'n prominente rol spelen in het EU beleid:

"The 'nature-based solutions' concept has evolved since we started to explore it back in 2012. We associate nature-based solutions to addressing major societal challenges in a cost-effective or investment effective and sustainable way. We define nature-based solutions as measures inspired and supported by nature that simultaneously provide environmental, social and economic benefits and help building resilience. Our aim is to invest in nature and nature-based solutions which can deliver new products and services which can pave the way for a more resource efficient, competitive and greener economy, a circular or shared economy. It is our ambition to stimulate a market for nature-based solutions and make Europe a global leader in this field."

⁵ Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/70/L.1, 70/1.

Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development

⁶ 'Nature and Urban Well-being: Nature Based Solutions to Societal Challenges', 18-20 May 2016, Ghent (Belgium)

⁷ 'Towards an EU Research and Innovation policy agenda for Nature Based Solutions & Re-Naturing Cities', 2015

Te constateren valt dat dit EU beleid betreffende nature based solutions nauwe parallelen vertoont met de Brabantse duurzaamheidsstrategie, waar het gaat om:

- het reageren op maatschappelijke uitdagingen op een kosten- of investeringseffectieve wijze op een duurzame manier;
- het gelijktijdig leveren van ecologische, sociaal-maatschappelijke en economische baten en het opbouwen van veerkracht;
- de weg bereiden naar een hulpbronnen effectieve, concurrerende, en groene, circulaire en inclusieve economie;
- Europa tot wereldleider maken op dit gebied.

De Provincie Noord-Brabant zet vanuit haar ambitie om *Europe's Heart of Smart Solutions* te zijn echter vooral in op technologie en 'smart health'. Op 2 en 3 mei 2016 heeft de Provincie Noord-Brabant een studiereis 'dementie' georganiseerd naar Baden-Württemberg en Tübingen (waar Louis Alzheimer zijn theorie over dementie ontwikkeld heeft). In deze studiereis gaf gedeputeerde Bert Pauli aan het sociale en economische domein te willen verbinden, om daadwerkelijk tot opschaling te komen van slimme oplossingen voor langer zelfstandig thuis wonen. Wat we willen bereiken – zo stelt Pauli – is een 'triple win':

- Ten eerste een toekomstbestendige zorg. Zorg die op dit moment vanwege de demografische veranderingen niet meer houdbaar en betaalbaar is;
- Ten tweede meer kwaliteit van leven voor onze burgers die langer zelfstandig thuis willen wonen en kunnen meedoen in de samenleving;
- Ten derde marktkansen voor het innovatieve bedrijfsleven in de medische- en zorgsector, op zowel Europees als mondiaal niveau.

Om deze 'triple win' te verzilveren is een programma '*Dementia: Deal With It*' ontwikkeld, en is Brabant lead partner van het Interreg project *ITHACA* (Innovation in Health and Care for All), waarin 9 Europese regio's ervaringen uitwisselen over smart health zorginnovatie om 'healthy ageing' te bevorderen. Maar daarnaast ook smarter regionaal beleid te ontwikkelen dat innovatieve ondernemingen, groei en bevordering van de werkgelegenheid in innovatieve gezondheidszorg bevordert.

De vraag is echter hoezeer deze focus op smart health aansluit bij de belevingswereld van de burger. Door de Europese Commissie is een survey uitgevoerd over hoe burgers denken over nature based solutions.⁸ In deze survey (twee focus groups per uitgekozen stad in 28 EU lidstaten) kwam naar voren dat de voordelen van nature based solutions voor welzijn en mentale en fysieke gezondheid als het meest belangrijk werd gezien. Dat 'kwaliteit van leven' (53%) als voornaamste voordeel van meer stedelijke natuur gezien wordt. En dat "Zes van de 10 Europeanen geven nature based solutions de voorkeur boven technologische oplossingen (13%) waar het gaat om het verbeteren van het milieu en de economie en het beantwoorden van maatschappelijke uitdagingen."

En een meer fundamentele vraag is in hoeverre niet ook het concept van 'nature based solutions' uiteindelijk onderdeel is van een neoliberale groei-ideologie. Immers, uiteindelijk gaat het om groei, concurrentievoordeel, en marktleiderschap op respectievelijk Europees en mondiaal niveau. Een vraag die ik later wil proberen te beantwoorden, waar het gaat om het realiseren van een 'betekenis-economie'.

Nature Based Solutions voor dementie

Zowel de Horizon 2020 expert group als de Nature and Urban Well-being conferentie noemen dementie niet expliciet als een maatschappelijke uitdaging waarop Nature Based Solutions een antwoord bieden. Dit gebeurt voor het eerst in de IUCN conferentie 'Planet at the crossroads' in September 2016 in Resolutie 064 '*Strengthening cross-sector partnerships to recognize the contributions of nature to health, well-being and quality of life*'.⁹ Deze resolutie is het resultaat van een Nederlands initiatief, geïnitieerd door de – in de provincie Noord-Brabant gevestigde - Nature Assisted Health Foundation, samen met het Australische 'Healthy Parks, Healthy People' initiatief:

• **MINDFULL** that the 2030 Agenda for Sustainable Development includes targets to address non-communicable diseases (NCDs) and mental health, and to provide safe, inclusive and accessible green and public spaces, and recognizes in Sustainable Development Goal 3 the importance of ensuring healthy lives and promoting well-being for all ages; (..)

• **DEEPLY CONCERNED** about the increased prevalence worldwide of NCDs, including cardiovascular disease, cancer, diabetes, and mental illness, with the WHO estimating that 50 million people were suffering from dementia in 2015 and 14 million people between the ages of 30 and 70 were dying annually from NCDs; (..)

• **RECOGNISING** that we have enough evidence to lead change, as we know that nature can play a significant role in reducing the global increase in NCDs, such as heart disease, cancer and diabetes, as well as mental illnesses, such as dementia, depression and anxiety;

⁹ *Planet at the Crossroads*, IUCN (International Union for the Conservation of Nature), September 1-10 2016, Hawaii, United States

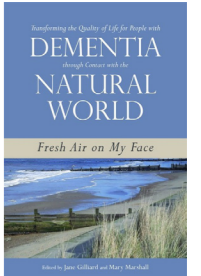
¹⁰ *Transforming the Quality of Life for People with DEMENTIA through contact with the NATURAL WORLD*, edited by Jane Gilliard and Mary Marshall, 2012

• **RECOMMENDS** that Members actively seek interdisciplinary partnerships and alliances with the health sector and local and regional communities to develop programs of nature-based solutions to prevent and treat non-communicable diseases such as cardiovascular disease, diabetes, mental illness and dementia.

Om Resolutie 064 te implementeren heeft de IUCN een 'IUCN Specialist Group on Health and Well-being' is het leven geroepen, waar de Nature Assisted Health Foundation deel van uitmaakt.

Wetenschappelijke basis

Het zoeken naar Nature Based Solutions voor dementie heeft een steeds grotere wetenschappelijke basis. In '*Transforming the quality of life for people with dementia through contact with the natural world*'¹⁰ dragen Gilliard and Marshall – op basis van hun ervaringen als werkzaam voor Dementia Services Development Centres in

England and Scotland – al in 2012 hun boek op aan "all the people with dementia currently living in long-term care who never go outside. Their plight motivated us to address this book." In hun conclusies stellen Gilliard and Marshall: "We are all part of nature and suffer if this connection is not reinforced all the time, or is even severed. We must have contact with nature for our physical, mental and spiritual health. People with dementia in care homes are fellow citizens and we all must ensure that they have the same opportunities as we have, to relate to and be part of nature." Gilliard and Marshall conclude dat zij zich bewust zijn van de beperkingen van hun boek, en dat hun boek vooral een eerste stap is.

Maar in 2014 concludeert ook een internationale review van studies naar de effecten van zogenoemde Dementie-tuinen bij zorginstellingen dat de resultaten veelbelovend zijn: *"There are promising impacts on levels of agitation in care home residents with dementia who spend time in a garden."*¹¹

In de provincie Noord-Brabant is vooral de Nature Assisted Health Foundation¹² gericht op het leveren van wetenschappelijk bewijs dat natuurbeleving een belangrijke rol kan spelen in het bevordering van het welzijn en de kwaliteit van leven van mensen die lijden aan dementie en hun mantelzorgers. Naast onderzoeken naar de aanleg en implementatie van Dementie-tuinen met medewerking van HBO studenten (HAS, Juvans), richt dit onderzoek zich op:

- gepersonaliseerde natuurinterventies voor mensen met dementie ('Nat4Dem'-methode);
- vergroenen van versteende en vergrijsde wijken behoeve van de kwaliteit van leven van kwetsbare ouderen (dementie, depressie, eenzaamheid) ('Groen voor Grijs').

Nature4Dem-methode

In opdracht van de Nature Assisted Health Foundation is door de Vrije Universiteit Medisch Centrum (Amsterdam) en het Universitair Kennisnetwerk Ouderenzorg Nijmegen een 'Nature4Dem'-methode ontwikkeld voor gepersonaliseerde natuurinterventies voor mensen met dementie. Deze 'Nat4Dem'-methode wordt verder doorontwikkeld in een App voor smartphone en een training voor zorgprofessionals en mantelzorgers. Ten grondslag aan deze 'Nat4Dem'-methode ligt een pilot studie *'Nature and dementia: development of a person-centered approach'*, op basis van focus groepen van mensen met dementie, waarvan de resultaten in 2016 gepubliceerd zijn in *Psychogeriatrics International*.¹³ Doel van deze studie was een aanpak te ontwikkelen voor gepersonaliseerde natuur activiteiten voor mensen met dementie: *"From the focus groups, eight key aspects of experiencing nature were identified as being important for quality of life (e.g. relaxation, freedom), as well as six categories of preferred activities (e.g. active, passive, and social activities). Based on these themes and categories, an approach was developed to design nature activities according to personal wishes, needs and experiences of people with dementia. During the intervention, participants in the pilot study showed high levels of positive behaviors and low levels of negative behaviors."* Ook deze pilot studie concludeert dat de effecten van een aanpak vanuit persoonsgerichte natuuractiviteiten verder onderzocht moeten worden.

¹¹ *What Is the Impact of Using Outdoor Spaces Such as Gardens on the Physical and Mental Well-Being of Those With Dementia? A Systematic Review of Quantitative and Qualitative Evidence*, Rebecca Whear, Jo Thomson Coon, Alison Bethel, Rebecca Abbott, Kein Stein, Ruth Garside, JAMIDA The Journal of Post-Acute and Long Term Medicine, October 2014

¹² De Nature Assisted Health Foundation (NAHF) is een Nederlands/Zweedse stichting, opgericht in 2013, en ontstaan vanuit het concept 'Nature Assisted Health' ontwikkeld door de Zweedse Landbouw Universiteit SLU.

¹³ *Nature and dementia: development of a person-centered approach*, Iris H. Hendriks^{a1}, Deliane van Vliet^{a2}, Debby L. Gerritsen^{a2} and Rose-Marie Dröes^{a1}, *Psychogeriatrics International*, 2016

^{a1} Department of Psychiatry, EMGO Institute for Health and Care Research, VU University Medical Center, Amsterdam, the Netherlands

^{a2} Department of Primary and Community Care, Radboud Alzheimer Centre, Radboud University Nijmegen Medical Centre, Nijmegen, the Netherlands

Groen voor Grijs

Als gevolg van het landelijk beleid ouderen langer thuis te laten wonen, wonen steeds meer mensen met dementie wonen thuis (nu 70%, groeit tot 80%). Reden voor de Nature Assisted Health Foundation om, in samenwerking met Wageningen University & Research/Wageningen Environmental Research onderzoek te doen naar de effecten op kwetsbare ouderen (dementie, depressie, eenzaamheid) van het vergroenen van de directe woon- en leefomgeving in versteende en vergrijsde wijken en buurten. Het project 'Groen voor Grijs' is gestart in 2015 in de wijk Waterhoef in de gemeente Oisterwijk, die zichzelf afficheert als 'Parel in het Groen'. Gedurende 4 jaar wordt een groep van 125 kwetsbare ouderen gevolgd, geïdentificeerd op basis van de Tilburg Frailty Index (TFI). De wijk Waterhoef is indertijd gekozen vanwege het relatief grote aantal ouderen, vaak met een laag inkomen, en gehuisvest in huurwoningen in een versteende omgeving. Het project 'Groen voor Grijs' is bovenal een bottom up

De projecten 'Nat4Dem'-methode en 'Groen voor Grijs' zijn in 2015 genomineerd voor de *International Dementia Awards/category Innovation Design of the Year*, van het Dementia Services Development Centre van de University of Stirling (Scotland).

project, waaraan niet alleen wijkbewoners en de gemeente Oisterwijk, maar ook de Dementie Coöperatie Oisterwijk, de huurdersvereniging, sociale ondernemers, een natuur- en milieuorganisatie, tot zelf jongeren met een gedragsproblematiek van een zorgonderneming en vluchtelingen uit het asielzoekerscentrum deelnemen. Voor het 'Groen voor Grijs' project is een 0-meting gedaan door Wageningen University and Research en Wetenschappelijk Centrum voor Zorg en Welzijn Tranzo van de Tilburg University. Najaar 2018 is een effectmeting gedaan, en medio 2019 worden de resultaten gepresenteerd.

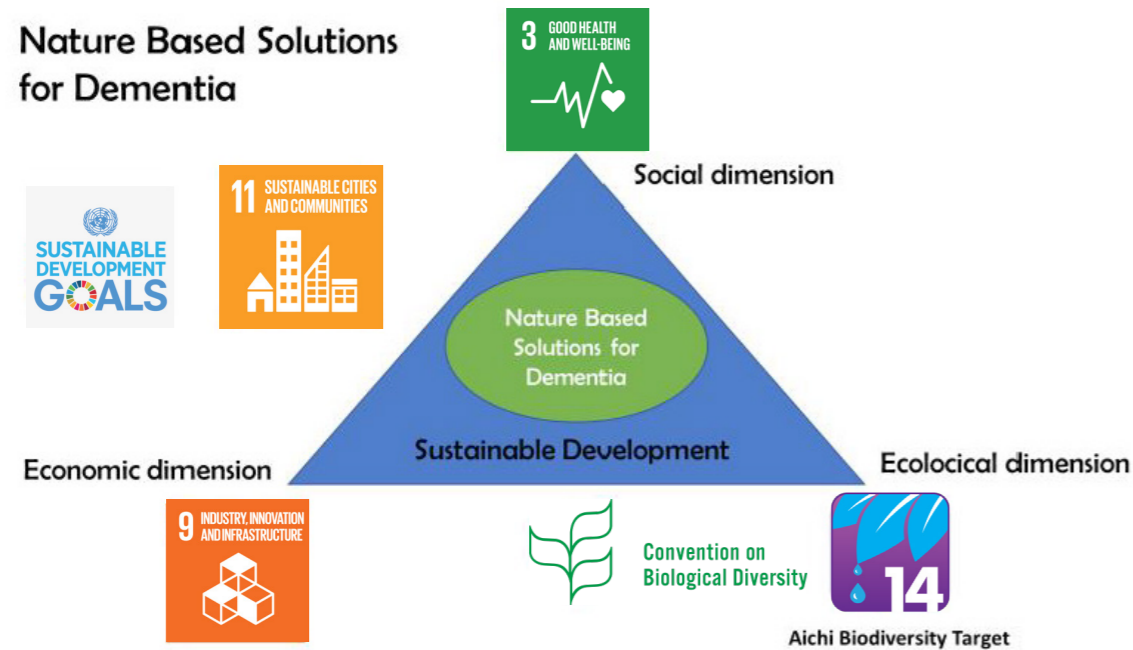

Wordt de oude dag een stuk aangenamer als de wijk groener wordt? In de Oisterwijkse wijk Waterhoef nemen ze vier jaar lang die proef op de som met Groen voor Grijs.
Brabants Dagblad, 26 september 2017

Duurzame ontwikkeling, Nature Based Solutions en dementie

Resolutie 064 van de IUCN legt een relatie met Sustainable Development Goal 3: 'Ensuring healthy lives and promoting well-being for all at all ages.' En roept op tot partnerships met de gezondheidssector en lokale en regionale gemeenschappen op basis van Nature Based Solutions. Maar ook andere Sustainable Development Goals kunnen bij nature based solutions voor dementie betrokken worden, zoals Sustainable Development Goal 9 'Built resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation', en overkoepelend Sustainable Development Goal 11 'Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable'. En voor wat de ecologische dimensie betreft Aichi Biodiversity target 14 van het Strategic Plan for Biodiversity of the Convention on Biological Diversity: 'By 2020, ecosystems that provide essential services, including services related to water, and contribute to health, livelihoods and well-being, are restored and safeguarded.'

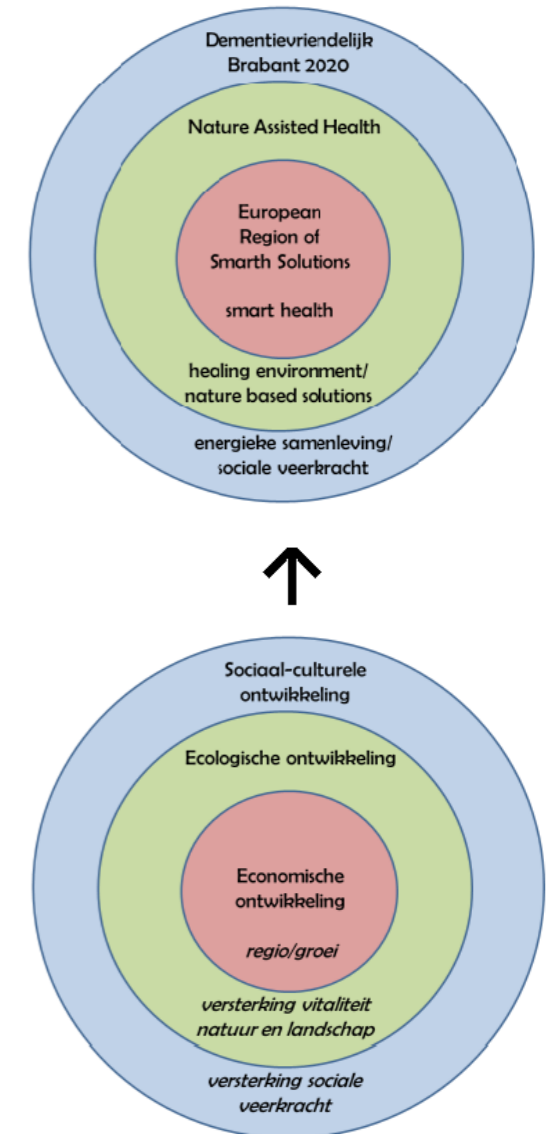
Dit laat zich als volgt weergeven:

Al in september 2013 adviseert de Brabantse Provinciale Raad Gezondheid: "Verschillende organisaties proeven aan de combinatie van natuur en patiëntenzorg. Zintuigentuin voor dementerenden, biowalking voor mensen met diabetes, natuurbeleving voor mensen in de GGZ, de natuurkoffer 'Groen voor ouderen' in verpleeg- en verzorgingshuizen, 'healing gardens' in ziekenhuizen en 'Nature Assisted Health Therapy'." (...) Heb aandacht voor mogelijkheden voor onderzoek naar effecten van natuur op gezondheid (bv. dementie), voedsel en gezondheid, effect van natuur op zorgkosten, effect van gebruik van natuur voor gezondheid op het draagvlak voor natuur, e.a."¹⁴

Op 13 november 2015 organiseert de Nature Assisted Health Foundation - met de Brabantse Proeftuin Dementie en Brabant, Region of Smart Health -, het symposium Groene Kracht voor Dementie. Dit symposium wordt geopend door gedeputeerde ecologie Johan van den Hout: "Onderzoeken laten zien dat een groene omgeving net zo belangrijk is voor de zelfredzaamheid van ouderen als zorg. (...) Bewegen in het groen helpt bij het voorkomen en behandelen van dementie. (...) Ons natuurbeleid heet niet voor niets Uitnodigend Groen. Wij nodigen zorgprofessionals, overheden, eigenlijk iedereen uit om op slimme manieren gebruik te maken van de toegevoegde waarde die groen kan bieden."

Letterlijk in de bus terug naar Brabant na de studiereis over dementie in Baden-Württemberg en Tübingen bedenken Wies Arts van ZET en ik een 'Brabants model' voor een dementievriendelijk Brabant in het licht van de Brabantse duurzaamheidsstrategie. Een model dat niet alleen het sociale en economische domein, maar ook het ecologische domein verbindt:

¹⁴ Advies Natuur en Gezondheid. Hoe kunnen we de natuur beter benutten voor de gezondheid van de Brabanders en de vitaliteit van de Brabanders benutten voor onze natuur?, Provinciale Raad Gezondheid, september 2013

En er ligt een voedingsbodemp voor dit Brabants model. Want inmiddels hebben meer dan 47 van de 64 Brabantse gemeenten de intentie uitgesproken dementievriendelijk te willen worden (meer dan de helft van alle dementievriendelijke gemeenten in Nederland). De regio Midden-Brabant heeft de intentie uitgesproken de 1° dementievriendelijke regio in Nederland te willen worden. En Nationaal Landschap Het Groene Woud heeft in 2016 de intentie uitgesproken het 1° dementievriendelijke Nationaal Landschap in Nederland te willen worden, door een Coöperatie Groen en Dementie Het Groene Woud in het leven te roepen.

In Baden-Württemberg wordt ik door gedeputeerde Pauli uitgenodigd om eens te komen praten, en met Wies Arts doe ik dat. Maar er blijkt bestuurlijk voor dit Brabants model geen voedingsbodemp. Het gesprek gaat alleen maar over economie.

In dit licht is het niet vreemd dat het subsidieverzoek om een Coöperatie Groen en Dementie Het Groene Woud niet gehonoreerd is. Maar er ligt nu een nieuwe kans nu het Nationaal Landschap Het Groene Woud en het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen samengevoegd worden tot het Van Gogh Nationaal Park.

Hart van Brabant dementievriendelijke regio

Op 1 november 2018 is door de gemeenten van de regio Hart van Brabant (Dongen, Gilze en Rijen, Goirle, Hilvarenbeek, Heusden, Loon op Zand, Oisterwijk, Tilburg en Waalwijk) de ambitie uitgesproken om de eerste 'dementievriendelijke regio' in Brabant te worden.

VAN GOGH NATIONAL PARK

EEN LANDSCHAPPELIJK EN
CULTUREEL MEESTERWERK
IN HET HART VAN BRABANT

DE KAMPINA

Betekeniseconomie: ideologie of utopie?

Betekeniseconomie

De Provincie Noord-Brabant maakt zich zorgen over een groeiende tweedeling tussen Brabanders die zich wel redden en kwetsbare Brabanders die minder zelfredzaam zijn, door het ontbreken van sociale netwerken. Daarom wil zij – in haar bestuursakkoord *'Beweging in Brabant'* - de 'sociale veerkracht' van Brabant versterken, het vermogen van de samenleving om te reageren op en om te gaan met veranderingen. Om zo te bewerkstelligen dat 'iedereen mee moet kunnen doen in de snel veranderende samenleving waarin we vandaag de dag leven'.

De term 'sociale veerkracht' kent zijn oorsprong in studies naar (natuur)rampen en verwijst naar het vermogen van mensen en gemeenschappen om in tijden van crises een nieuw systeem te creëren. Met het oog hierop streeft de Provincie Noord-Brabant naar een 'betekeniseconomie' in een 'betekenisvol Brabant'. Wat betekent dat?

"We bekennen kleur en kiezen er welbewust voor om niet te blijven volharden in een achterhaald economisch recept dat onherroepelijk leidt tot het morele failliet en uiteenvallen van onze samenleving. We schudden de oude, neoliberale economie van ons af en omarmen een economie waarvoor we ons niet langer hoeven te schamen en die getuigt van oprechte verantwoordelijkheid voor de wereld die na ons komt." (Kaj Morel, Handvest Betekeniseconomie)

Maar is dat ook zo? Schudden we met het concept 'betekeniseconomie' ook daadwerkelijk de neoliberale economie van ons af? Of valt dit concept in dezelfde ideologische valkuil als het concept 'duurzame ontwikkeling'? Voor het afschaffen van de neoliberale economie en onderliggende ideologie is meer nodig. Is utopisch denken noodzakelijk.

In *'Betekenisvol Brabant. Inventarisatie naar de betekenis-economie in Noord-Brabant.'* (2017) betoogt Mark Hillen, directeur Social Enterprise NL, dat het duidelijk is dat traditionele economische groei niet

genoeg is om de uitdagingen waarmee Noord-Brabant wordt geconfronteerd aan te pakken. Dat een nieuwe economie hard nodig is, en dat de betekenis-economie bloeit. Volgens deze inventarisatie is de 'betekeniseconomie' geen vastomlijnd begrip, en bovenal een bottom up beweging om de wereld te verbeteren, bestaande uit maatschappelijke initiatieven, sociale ondernemers en MVO+ bedrijven. Met de *'Sustainable Development Goals'* van de Verenigde Naties als overstijgend kader.

En daar zit hem m.i. nu precies de essentiële weeffout. Want zijn deze Sustainable Development Goals niet precies het uitvloeisel van het neoliberale economische denken, als onderliggende ideologie van het internationale denken over 'duurzame ontwikkeling' de afgelopen decennia? Breken zij met het neoliberale economische denken? Om het concept 'betekeniseconomie' te duiden is het zinvol de historische ontwikkeling van het concept 'duurzame ontwikkeling' – immers beide 'wereldverbeteraars' - te analyseren. En dan blijken beide concepten verbonden met de kapitalistische utopie.

In 2012 vindt in Rio de Janeiro de Verenigde Naties conferentie *The Future We Want* plaats, ook wel bekend als de Rio+20 conferentie omdat deze plaats vindt 20 jaar na de *United Nations Conference on Environment and Development* in 1992 in Rio de Janeiro. Na afloop van de conferentie *The Future We Want* verzucht voorzitter van het Nederlandse Nationaal Platform Rio+20 Louise Fresco dat je wel een onverwoestbare optimist moet zijn, wil je nog iets positiefs ontdekken in de officiële onderhandelingen over het slotdocument van de Rio+20 wereldtop. Dat je wel een onverwoestbare optimist moet zijn, wil je nog de moed hebben voor een herhaling van de patstelling die de VN-ontmoetingen de laatste jaren tot mislukken heeft gedaan (*Optimisme in Rio (ja, echt!)*, nrc.nl, 20 juni 2012).

Inmiddels zijn we al weer een VN conferentie *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2105)* verder. Deze Agenda wil een 'gerevitaliseerd Wereldomvattend Partnerschap voor Duurzame Ontwikkeling' zijn met 17 *Sustainable Development Goals* en 169 doelen. "Deze Agenda is een actieplan voor 'people, planet and prosperity'. (...) De 17 Sustainable Development Goals en 169 doelen die we vandaag bekend maken demonstreren de schaal en ambitie van deze nieuwe universele Agenda. (...) Ze zijn integraal en ondeelbaar en vormen een balans van de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: de economische, sociale en ecologische dimensie." De drieluid 'People, Planet Profit' is vervangen door 'People, Planet, Prosperity', met Peace en Partnership als voorwaarden.

De brede opvatting van duurzame ontwikkeling, en de gedachte van een duurzaamheidsbalans, is m.i. een belangrijke stap in het internationale denken over duurzame ontwikkeling. Maar is daarmee de patstelling doorbroken? Nee, integendeel. Want de ideologische aap komt al snel uit de mouw in artikel 30 dat staten zich moeten weerhouden van eenzijdige economische, financiële of handelsmaatregelen die economische groei belemmeren. De kritiek van Jens Martens in *The 2030 Agenda – a new start towards global sustainability? (in: Spotlight on Sustainable Development 2016. Reflection Group on the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2016)* is m.i. dan ook terecht. Martens legt een directe relatie tussen het dominante neoliberale paradigma en haar obsessie met groei en de teloorgang van democratie, mensenrechten en het streven naar duurzame ontwikkeling. In dit dominante neoliberale paradigma worden sociale- en milieustandaards en mensenrechten gereduceerd tot non-tarifaire handelsbelemmeringen die 'geharmonieerd', lees 'verwijderd' moeten worden. En de *2030 Agenda* biedt hier volgens Martens geen antwoord op.

Deze patstelling laat zich het best illustreren aan de hand van de door de *The Future We Want* bepleitte wereldwijde 'groene economie', als politiek neutrale en universele oplossing voor alle wereldkwalen. Dit concept roept een storm van protest op. Uitgesproken criticus is Edgardo Lander, verbonden aan de Universidad Central van Venezuela. Hij typeert het concept van een Groene Economie als 'een wolf in schaapskleren' (*The Green Economy: the Wolf in Sheep's clothing, E. Lander, 2011*), omdat dit concept "niet in staat is verder te kijken dan het neoliberale fundamentalisme, zelfs niet de mogelijkheid in overweging kan nemen dat menselijke wezens zich op een andere manier kunnen verhouden met hun natuurlijke omgeving, noch het belang van andere visies op de kosmos en/of culturele patronen kan onderzoeken, zoals die gebaseerd op het erkennen van de rechten van de natuur of van onze Moeder Aarde."

En ook een gezaghebbend Nederlands cultuurfilosoof als Ton Lemaire ziet het concept van een 'duurzame ontwikkeling' als een 'wolf in schaapskleren': "Het idee van een 'duurzame ontwikkeling' klinkt geruststellend maar breekt niet met het idioom van ontwikkeling, met het bbp als maatstaf; het is een wolf in schaapskleren die de dynamiek van het technisch industriële bestel onverlet laat." (T. Lemaire, *De val van Prometheus. Over de keerzijde van de vooruitgang*, 2010). En inderdaad, als je het internationale denken over 'duurzame ontwikkeling' sinds de eerste grote VN conferentie daarover in 1972 in Stockholm (*United Nations Conference on the Human Environment*) analyseert, dan zie je daar steeds een ideologische neoliberale onderstroom die elke ideologische doorbraak weet te neutraliseren (J. van Hezik, *Essay 500 jaar Utopia en More. De Utopie van de Duurzaamheidsbalans*, 2017).

En dat is ook precies mijn vraag bij het concept 'betekeniseconomie': is het een nieuwe 'wolf in schaapskleren'? Want – ondanks het sympathieke pleidooi om maatschappelijke waarde boven winst te stellen – staan in *'Betekenisvol Brabant. Inventarisatie naar de betekenis-economie in Noord-Brabant.'* nog steeds verdienmodellen, winst en groei voorop, en moet 'de toegang tot (groei)kapitaal floreren'.

Het concept 'betekeniseconomie' is op zijn vriendelijkst gezegd 'verlicht kapitalisme', maar het is allesbehalve het achterlaten van het neoliberale denken. En op zijn onvriendelijkst gezegd, is het incorporeren van het maatschappelijk onbehagen (het gevoel van het morele failliet) in het neoliberale denken om het zo te ontcrachten. Geheel in de geest van wat Herbert Marcuse, als exponent van de kritische theorie van de samenleving van de Frankfurter Schule, ooit getypeerd heeft als het vermogen van 'de één-dimensionale samenleving' om revolutionaire bewegingen in te kapselen.

Utopisch denken

Is dit het dan? Zijn we met hart en ziel veroordeeld tot het neoliberale denken? Als we Francis Fukuyama moeten geloven, in zijn *The End of History and the Last Man* (1992) is dat inderdaad het geval. Fukuyama stelt dat met de val van de Berlijnse Muur de liberale democratie het historische ideologische pleit beslecht heeft. Dat we getuige zijn van niet enkel het einde van de Koude Oorlog, maar van het 'einde van de geschiedenis' in de zin van het eindstadium van de ideologische evolutie van de mensheid. Met het universeel worden van de Westerse liberale democratie als de finale vorm van de menselijke regering. Maar m.i. biedt de controversie binnen de filosofie tussen voor- en tegenstanders van utopisch denken hoop.

Expliciet voorstander van utopisch denken is Karl Mannheim (K. Mannheim, *Ideology and Utopia*, 1936). Mannheim stelt 'incongruent', de bestaande maatschappelijke orde overstijgend bewustzijn, tegenover 'congruent' bewustzijn, dat kenmerkend is voor deze maatschappelijke orde. Ideologisch denken is volgens Mannheim 'congruent' bewustzijn, dat de bestaande maatschappelijke orde legitimeert doordat transcendent ideeën geïntegreerd en daarmee krachteloos gemaakt worden. Daar-teenover doorbreekt utopisch denken, wanneer het in handelen wordt omgezet, deze maatschappelijke orde. Beide vormen daarmee, aldus Mannheim, twee conflicterende tendensen in de moderne wereld. Mannheim pleit voor het ontmaskeren van ideologieën en tegelijk open houden van de utopische horizon, in naam van de menselijke ontwikkeling en vanuit de noodzaak van een imperatief om de mensheid voort te drijven.

Maar er zijn ook verklaarde tegenstanders van utopisch denken als Karl Popper en Hans Achterhuis, omdat de "utopische methode leidt tot een gevaarlijk dogmatisch hechten aan een blauwdruk waarvoor talloze slachtoffers zijn gemaakt" (K. Popper, *The open society and its enemies, Vol. 1 The Spell of Plato*, 1945). En – zo stelt Achterhuis – "in elke utopie sluimert een nachtmerrie" (H. Achterhuis, de

Volkskrant, 2 april 1994). Aan de vooravond van de millenniumwisseling waarschuwt hij in *De erfenis van de Utopie* (1988) voor het opnieuw opsteken van de utopische blindheid: "Het gevaar bestaat dat het nakende jaar 2000 bij veel individuen en groepen opnieuw een utopische blindheid gaat veroorzaken. De les van onze bloedige eeuw van de utopie lijkt nog niet geleerd, de slachtoffers ervan zouden dan voor niet gevallen zijn."

Lemaire erkent dat een zeker wantrouwen tegenover utopieën en vooral pogingen ze daadwerkelijk en planmatig te realiseren gerechtvaardigd is, omdat we vanuit de geschiedenis weten dat er een intrinsiek verband bestaat tussen utopie en geweld. "Maar zoals zo vaak gebeurt, heeft men met het badwater ook het kind weggegooid. Letterlijke toepassing van enige utopische blauwdruk is inderdaad levensgevaarlijk, maar daarmee hoeft de utopische verbeelding als zodanig niet te verdwijnen. Die stelt ons in staat om enige speelruimte te nemen ten opzichte van de mainstream, alert te zijn op de misschien geblokkeerde of verdrongen mogelijkheden en alternatieven, met een andere, frisse blik te kijken naar de heersende en gewende omstandigheden en verhoudingen. Dan zou kunnen blijken dat wat beschouwd wordt als rationeel en onvermijdelijk, als efficiënt en voordelig eigenlijk de georganiseerde waanzin is, de heerschappij van het rijk Absurdistan." (T. Lemaire, *De val van Prometheus. Over de keerzijde van de vooruitgang*, 2010).

Opmerkelijk genoeg maakt juist Achterhuis later een ommezwaai als hij zich in zijn *De utopie van de vrije markt* (2011) de vraag stelt of er naast technische en socialistische utopieën niet ook een kapitalistische utopie bestaat. Of het neoliberalisme niet evengoed gedragen wordt door een diepe utopische inspiratie. En die bestaat, en ook deze utopie is in haar tegendeel, een dystopie, omgeslagen. Zo blijkt uit de kredietcrisis. "Die kredietcrisis vormt voor mij nu de beslissende aanleiding om de kapitalistische utopie in haar neoliberale vorm aan de orde te stellen." Achterhuis neemt het zichzelf kwalijk dat het zo lang duurde voordat hij zag

dat ook het neoliberalisme een utopie was. "Wat ik theoretisch heel goed wist, maar in de praktijk niet goed doorhad, was dat elke ideologie zichzelf als een onontkoombare en natuurlijke visie op de werkelijkheid presenteert. Daardoor blijft ze goeddeels onzichtbaar. Zij is de bril die bijna iedereen draagt." En in zijn *Koning van Utopia. Nieuw licht op het utopisch denken* (2016) stelt hij uiteindelijk: "Mag de kritiek op de kapitalistische utopie zelf een utopisch gehalte hebben? Ik beantwoord deze vraag nu volmondig met ja. Als je het mij vraagt, is dat utopisch geladen tegenwicht zelfs hoogstnoodzakelijk. Onze tijd vraagt erom dat we de als een vanzelfsprekendheid beschouwde gestolde kapitalistische utopie openbreken met (tegen)utopieën."

Wat leert ons deze controverse tussen voor- en tegenstanders van utopisch denken. Kunnen concepten als 'duurzame ontwikkeling' en 'betekeniseconomie' dragers worden van een tegen-utopie, die de oude neoliberale economie en het morele failliet van het kapitalisme daadwerkelijk van ons afschudt?

Duidelijk is m.i. dat de utopie 'van gevaar tot noodzaak' is geworden (T. Decreus, T., *De hedendaagse utopie: van gevaar tot noodzaak*, in: *Andersland. In de voetsporen van Thomas More, Erik de Bom & Toon van Houdt* (reds), 2016). Helaas werkt Lemaire zijn kritiek op het concept 'duurzame ontwikkeling' niet verder uit. Maar gooit niet ook Lemaire, door het concept 'duurzame ontwikkeling' - doordat het het bbp als maatstaf neemt - af te doen als een 'wolf in schaapskleren', het kind met het badwater weg? 'Betekenisvol Brabant. Inventarisatie naar de betekenis-economie in Noord-Brabant.' (2017) wil - in navolging van de parlementaire Tijdelijke Commissie Breed Welvaartsbegrip (2016) - uitgaan van een Breed Welvaartsbegrip, omdat het steeds duidelijker wordt dat welvaartsontwikkeling niet is te meten via veelgebruikte indicatoren als met name het bbp. De Sustainable Development Goals (SDG's) kunnen volgens deze inventarisatie aanknopingspunten bieden om brede welvaart te meten 'zonder hierbij relevante indicatoren uit de 'oude economie' uit

het oog te verliezen'. Illustratief is dat 'Betekenisvol Brabant. Inventarisatie naar de betekenis-economie in Noord-Brabant.' (2017) nergens deze 'oude economie', de neoliberale economie, fundamenteel ter discussie stelt. Om deze neoliberale economie van ons af te schudden is meer (en veel meer) utopische verbeelding nodig, een tegenutopie.

Maar hoe realistisch is deze tegenutopie? Lemaire stelt dat het, om niet te vervallen in utopisme of naïef optimisme, realistisch is om pessimistisch te zijn, waarbij hij ervoor kiest om 'een leven lang dissident te blijven in Absurdistan'. Maar net als Louise Fresco wil ook ik een 'onverwoestbare optimist' blijven. In *De hedendaagse utopie: van gevaar tot noodzaak* (2016) stelt Thomas Decreus dat in plaats van op blauwdrukken we beter in kunnen zetten op een reanimatie van het utopisch verlangen, om zo de verschraling van het politieke domein tot enkel management te doorbreken. Volgens hem zijn er tekenen dat dit hoognodige utopische verlangen langzaam opnieuw terugkeert. En moeten we niet schamper doen over kleine, lokale initiatieven waarin dit utopische verlangen zich manifesteert. En dat is het goede van 'Betekenisvol Brabant. Inventarisatie naar de betekenis-economie in Noord-Brabant.' (2017). Het laat een veelheid van deze kleine, lokale initiatieven zien rond sociaal ondernemerschap gericht op maatschappelijke uitdagingen om de wereld te verbeteren. Is dit naïef en irreëel?

In zijn eerdere kritiek op het utopisch denken verwijst Achterhuis naar de woorden van Nicolas Berdiaeff, die Aldous Huxley aan zijn *Brave New World* (A. Huxley, *Brave New World*, 1932) meegeeft, en waaruit een angst spreekt: "Utopieën blijken veel meer uitvoerbaar dan men vroeger dacht. En wij staan tegenwoordig voor een heel wat angstwekkender vraag: Hoe kan men vermijden dat zij voorgoed worden verwezenlijkt? (...) Utopieën zijn te verwezenlijken. Het leven beweegt zich in de richting van utopieën. En misschien staan wij aan het begin van een tijdperk waarin de intellectuelen en de ontwikkelde klasse gaan zinnen op middelen om utopieën te voorkomen en terug te keren tot een

niet-utopische, minder 'volmaakte' en 'vrijere samenleving'." Maar m.i. biedt deze angst juist hoop. In de woorden van Wim Zweers (W. Zweers, *Participeren aan de natuur. Ontwerp voor een ecologisering van het wereldbeeld*, 1995): "Utopie? Misschien, maar zonder utopisch denken verzandt elke cultuur in een geestloze machinerie die in het beste geval alleen nog maar zichzelf in stand weet te houden (en zeker niet zoiets dynamisch als Natuur). Het werkelijke gevaar van utopisch denken is dat het onttaardt in messianisme, niet dat het irreëel zou zijn; in de geschiedenis is weinig zo waarschijnlijk als dat wat er vervolgens gebeurt."

En als ook Lemaire's neoliberale dystopie Absurdistan zelf een utopische grondslag blijkt te hebben, zoals nota bene Achterhuis zelf aantoonde, dan is na de val van de communistische Berlijnse Muur toch ook de val van de kapitalistische Prometheus mogelijk?

"Continu innoveren! De steeds sneller veranderende maatschappij maakt dat er steeds nieuwe antwoorden op maatschappelijke vraagstukken nodig zijn. Daarnaast komen deze antwoorden steeds minder van traditionele partijen en steeds meer van nieuwe initiatieven van onderop uit de samenleving." Brabants Manifest Sociale Veerkracht

Het nieuwste ondernemen

“Continu innoveren! De steeds sneller veranderende maatschappij maakt dat er steeds nieuwe antwoorden op maatschappelijke vraagstukken nodig zijn. Daarnaast komen deze antwoorden steeds minder van traditionele partijen en steeds meer van nieuwe initiatieven van onderop uit de samenleving.”, zo stelt het Brabants Manifest Sociale Veerkracht.

Met het oog hierop signaleert het SER Advies *Sociale Ondernemingen: een verkennend advies* (mei 2015) een maatschappelijke beweging waarbij in toenemende mate een nieuw soort ondernemingen opkomt. Deze ‘sociale ondernemingen’ stellen zichzelf als primair en expliciet doel om maatschappelijke problemen op te lossen, waarbij de financiële doelstelling ondergeschikt aan het maatschappelijk doel is.

Succesvolle sociale ondernemingen kunnen, aldus de SER een bijdrage aan maatschappelijke en aan publieke belangen leveren. De raad ziet dan ook grote voordelen in de opkomst van sociale ondernemingen, waarbij de doelstellingen van sociale ondernemingen en van de overheid vaak overeen komen. De basten van sociale ondernemingen liggen, aldus de SER, o.a. in sociale cohesie, arbeidsparticipatie, veiligheid in de buurt, betere gezondheid en een besparing op uitkeringen. Innovatieve oplossingen van sociale ondernemingen voor maatschappelijke problemen kunnen – zo stelt de SER - door het overige bedrijfsleven en door de overheid worden overgenomen. Deze partijen kunnen alleen al door hun schaal de impact van een innovatieve maatschappelijke oplossing vergroten. Sociale ondernemingen hebben daarom ook een belangrijke signalerings- en voorbeeldfunctie. De SER constateert echter dat de werelden van sociale ondernemers en overheid niet goed op elkaar aansluiten, dat er te weinig experimenteerruimte is om tegemoet te komen aan nieuwe ontwikkelingen:

“Er is een maatschappelijke beweging gaande waarbij in toenemende mate een nieuw soort ondernemingen opkomt. Deze groep ‘sociale ondernemingen’ stelt zichzelf als primair en expliciet doel

om een maatschappelijk probleem op te lossen. (...) Sociale ondernemingen passen naadloos in de trend dat ondernemers steeds meer rekening houden met hun maatschappelijke effecten, denk aan maatschappelijk verantwoord ondernemen en de opkomst van de circulaire economie. Bovendien past de trend bij de veranderende rol van de overheid. (...) Want sociale ondernemingen zoeken nieuwe innovatieve oplossingen voor de meest ingewikkelde problemen in onze maatschappij. (...) De baten van sociale ondernemingen zijn divers en afhankelijk van de sector en het gebied waarop baten worden beoogd (zoals arbeidsparticipatie, sociale cohesie, enzovoort). Voorbeelden van baten van sociale ondernemingen liggen in een betere gezondheid, veiligheid in de buurt en een besparing op uitkeringen. Innovatieve oplossingen van sociale ondernemingen voor maatschappelijke problemen kunnen door het overige bedrijfsleven en door de overheid worden overgenomen. Deze partijen kunnen alleen al door hun schaal de impact van een innovatieve maatschappelijke oplossing vergroten. Sociale ondernemingen hebben daarom ook een belangrijke signalerings- en voorbeeldfunctie.”

Het Kabinet reageert als volgt: *“Met de SER zijn wij van mening dat sociale ondernemingen naadloos voorop lopen in de trend dat ondernemers steeds meer rekening houden met hun maatschappelijke effecten. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. Maar sociale ondernemingen gaan een stap verder door sociale impact boven winst te stellen. Succesvolle sociale ondernemingen kunnen daardoor mede een belangrijke bijdrage leveren aan het oplossen van maatschappelijke problemen.”* (Kabinetsreactie SER-advies *Sociale ondernemingen*, 5 juli 2016, de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, L.F. Asscher)

Deze maatschappelijke beweging van sociale ondernemingen wordt ook gesignaleerd in de verkenning *Het Nieuwste Ondernemen in Brabant* (augustus 2018) van De Samenwerkplaatsen Brabant: *“Betekenisvol ondernemerschap is een trend, waarbij ondernemende mensen niet financiële winst maar maatschappelijke uitdagingen centraal stellen. (...) In de Betekeniseconomie beginnen ondernemende mensen met een maatschappelijk vraagstuk, niet met een business idee.”* Betekenisvolle ondernemingen, zo stelt de verkenning, dragen via hun diensten of producten bij aan een ‘nieuwe’ veerkrachtigere samenleving, met minder maatschappelijke, economische en ecologische ongelijkheid. *“Deze herorientatie op sociale relaties en waarden als drijfveer voor vooruitgang is de kern van de betekeniseconomie.”* Met de Sustainable Development Goals als kader en richting gevend aan de maatschappelijke uitdagingen waar we de komende jaren voor staan in Brabant.

Ik acht mezelf een sociaal ondernemer, als voorzitter van de Dementie Coöperatie Oisterwijk (als coöperatie voor de belastingdienst gewoon een onderneming). En ik geloof in deze nieuwe beweging van sociale ondernemingen, omdat ik – in de woorden van voorzitter van het Nederlandse Nationaal Platform Rio+20 Louise Fresco na afloop van de VN

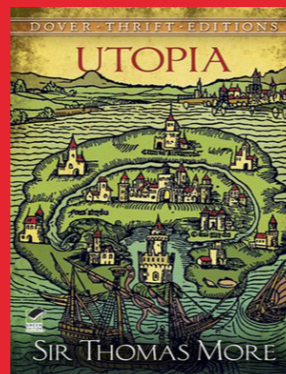
conferentie *The Future We Want* – een ‘onverwoestbare optimist’ ben. Maar hier doet zich een meer dan veelbetekenende ontwikkeling voor. De verkenning *Het Nieuwste Ondernemen in Brabant* verwijst naar het rapport *Betekenisvol Brabant*: *“Ook in het onderzoeksrapport ‘Betekenisvol Brabant’ wordt gesteld dat er een nieuwe economie nodig is: traditionele economische groei is niet genoeg om de uitdagingen waar Brabant voor staat, aan te pakken. De huidige definities van sociaal ondernemerschap van o.a. de Europese commissie worden nog steeds gevormd door (financiële) verdienmodellen, winst en groei. Het publiek debat rondom sociaal ondernemerschap blijft in dat geval nog steeds gebaseerd op modellen uit de 20^e eeuw: neoliberale economische principes en het kapitalisme. De nieuwste ondernemers kunnen juist een aanjager zijn in de transitie en zoektocht naar nieuwe economische modellen.”*

Maar blijkbaar gelooft BrabantAdvies daar niet in. Want de verkenning Het Nieuwste Ondernemen in Brabant - waar acht Brabantse sociale ondernemers onder begeleiding van BrabantAdvies twee jaar aan gewerkt hebben - zou in eerste instantie als advies van BrabantAdvies als onafhankelijk adviesorgaan uitgebracht worden. Maar uiteindelijk kiest BrabantAdvies er voor om het niet onder haar naam uit te brengen, omdat het te gekleurd zou zijn en het advies niet op politiek draagvlak zou kunnen rekenen. Uiteindelijk durft BrabantAdvies het blijkbaar niet aan om de neoliberale ideologie fundamenteel ter discussie te stellen. Het Nieuwste Ondernemen stelt een bijdrage te leveren aan het doorontwikkelen van de neoliberale economie naar nieuwe economische modellen. Maar – zo leert m.i. het afhankelijk opstellen van BrabantAdvies - om een daadwerkelijke transitie te bewerkstelligen is m.i. geen doorontwikkeling maar een radicale breuk nodig, op basis van een tegenutopie die de ideologie van het neoliberalisme doorbreekt.

*"Utopias are discourses
on change itself rather than
simply blueprints".*

N. Pole, *Utopianism after More:
the Renaissance and Enlightenment,
in: The Cambridge companion
to utopian literature*, 2010

The future is More Brabant is More

Unieke kans voor Brabant....

Tot slot

Ruim 500 jaar (om precies te zijn 503 jaar) geleden werd Thomas More's 'The best state of a commonwealth and the new island of Utopia' (1516) in Leuven uitgegeven, waarmee hij de naam gaf aan de utopische traditie in de Westerse filosofie. Utopieën beschrijven een ideale samenleving, en houden daarmee de huidige samenleving een kritische spiegel voor. Utopieën roepen op tot maatschappelijke verandering, in het zicht van grote maatschappelijke uitdagingen. En, opmerkelijk genoeg, is de Provincie Noord-Brabant zoals wij die nu kennen ooit gevormd rond het jaar 1250 door de Heren van Leuven (bron: Geschiedenis van Brabant. Van het hertogdom tot heden.) En precies 500 jaar geleden, in 2016, is de uitgave van Thomas More's Utopia overweldigend in Leuven herdacht onder de titel 'The future is More', waar ik in een tentoonstelling voor het eerst de 1e editie van Thomas More's Utopia heb mogen zien. Ongelooflijk dat zo'n klein boekje zo'n grote historische invloed heeft gehad.

En dat speelde door mijn gedachten bij Dear Future, de naam van de vijfde editie van de European Social Innovation Week in Tilburg. Dementie is zo'n grote maatschappelijke uitdaging die oproept tot maatschappelijke verandering, dus was mijn vraag aan de organisatie of er in Dear Future ook plaats was voor mensen met dementie en hun mantelzorgers. Want de plaatjes lieten nagenoeg alleen maar jongeren zien.

Als opvolger van het Brabant Manifest 2050 (1997) zou je Het Nieuwste Brabant kunnen zien. Dit lijvige boek werd op 20 maart 2014 door Commissaris van de Koning Wim van de Donk overhandigd aan de fractievoorzitters van Provinciale Staten, als uitnodiging aan alle Brabanders om mee te denken over de toekomst van Brabant. Analoog aan Brabant Ongemonteerd waren 'gezaghebbende wetenschappers, innovatieve ondernemers en creatieve geesten' uitgenodigd om nieuwe perspectieven voor Brabant te schetsen. Maar geen van deze perspectieven schetst een groen perspectief. Het blijft bij een enkele verwijzing naar het belang "om duurzaam-

heid te verbinden met zaken die mensen van belang vinden, zoals 'kwaliteit' en gezondheid" (Theo Beckers, De Nieuwste tijd: pleidooi voor een duurzaam Brabant). En innovaties in de zorg in het groen en landelijk gebied – met name zorgboerderijen – als interessant voor nieuwe werkgelegenheid en kennis en ervaring (Roet Rutten, Innovatie in Brabant).

Nodig is m.i. een nieuw utopisch perspectief voor Brabant, met natuur en gezondheid als invalshoek. Een perspectief dat de Sustainable Development Goals en het begrip 'nature based solutions' ontdoet van hun neoliberale grondslag. Op 18 april 2015, de Dag van de Filosofie in Theater de Nwe Vorst in Tilburg, ontmoet ik 26 jaar nadat ik bij hem ben afgestudeerd Ton Lemaire weer, die een lezing geeft. Een bijzondere ontmoeting. En, nu we elkaar weer ontmoet hebben correspondeer ik met hem over de vraag of de verbinding van natuur en gezondheid een invalshoek kan zijn voor een 'nieuwste Brabant'. In eerste instantie is hij pessimistisch, als we niet de link leggen met de totaliteit van de maatschappelijke en mondiale context, het neoliberale kapitalisme: "Al wat wordt voorgesteld om de relatie tot de natuur en daarmee een gezonder leefwijze te bevorderen, blijft morrelen in de marge wanneer tegelijkertijd wordt vastgehouden aan de groei-idee (Brabant moet meekomen in de race om de kenniseconomie etc.) en alles wat het impliceert." Maar wel is, naar zijn mening, "de invalshoek van gezondheid een heel goed perspectief om de economische, kap-, groei- etc. mentaliteit en praktijk van onze samenleving aan de kaak te stellen en te corrigeren". Waarbij "de utopische verbeelding nog altijd, juist nu, nodig en belangrijk is".

IUCN resolutie 064 'Strengthening cross-sector partnerships to recognize the contributions of nature to health, well-being and quality of life' biedt m.i. Brabant een unieke kans om deze utopische verbeelding vorm en inhoud te geven.

The future is More. Brabant is More.

Joop van Hezik
Januari 2019

Literatuur

- Achterhuis, H.,
 - In elke utopie sluimert een nachtmerrie, de Volkskrant, 2 april 1994
 - De erfenis van de utopie, 1998
 - De utopie van de vrije markt, 2011
 - Koning van Utopia. Nieuw licht op het utopisch denken, 2016
 Brabant Advies, Next steps Brabant: Brabant testomgeving van de wereld van morgen, 2017
 Brabants Manifest Sociale Veerkracht, 2016
 Decreus, T., De hedendaagse utopie van gevaar tot noodzaak, in: Andersland. In de voetsporen van Thomas More, Erik de Bom & Toon van Houdt (reds), 2016
 Fresco, L., Optimisme in Rio (ja, echt!), nrc.nl, 20 juni 2012
 Fukuyama, F., The End of History and the Last Man, 1992
 Gillard J./Marshall M. (eds). Transforming the Quality of Life for People with DEMENTIA through contact with the NATURAL WORLD, 2012
 Hendriks I., Van Vliet D., Gerritsen D.L., Dröes R., Nature and dementia: development of a person-centered approach, , Psychogeriatrics International, 2016
 Hezik, J. van
 - Herwaardering van de Utopie, 2014
 - Essay 500 jaar Utopia en More. De utopie van de duurzaamheidbalans, 2017
 Horizon 2020 expert group, 'Towards an EU Research and Innovation policy agenda for Nature Based Solutions & Re-Naturing Cities', 2015
 Huxley, A., Brave New World, 1932
 Lander, E.,
 - The Green Economy: the Wolf in Sheep's clothing, , november 2011
 - Is the Green Economy a new Washington Consensus?, februari 2012
 Lemaire, T., De val van Prometheus. Over de keerzijde van de vooruitgang, 2010
 Mannheim, K., Ideology and Utopia, 1936
 Marcuse, H.,
 - One Dimensional Man, 1964
 - Das Ende der Utopie, 1967
 Martens, J., The 2030 Agenda – a new start towards global sustainability?, in: Spotlight on Sustainable Development 2016. Reflection Group on the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2016
 Meadows, K.D.L., The Limit to Growth – A Report for the Club of Rome Project on the Predicament of Mankind, 1972
 More, T., The best state of a commonwealth and the new island of Utopia, 1516
 Morel K., Handvest Betekeniseconomie, 2018
 Panhuijsen S., Tiemens M., Betekenisvol Brabant. Inventarisatie naar de betekenis-economie in Noord-Brabant., Social Enterprise NL, 2017
 Pole, N., Utopianism after More: the Renaissance and Enlightenment, in: The Cambridge companion to utopian literature, 2010
 Popper, K., The open society and its enemies, Vol. 1 The Spell of Plato, 1945
 Provinciale Raad Gezondheid, Advies Natuur en Gezondheid. Hoe kunnen we de natuur beter benutten voor de gezondheid van de Brabanders en de vitaliteit van de Brabanders benutten voor onze natuur?, 2013

- Provincie Noord-Brabant, Manifest Brabant 2050, 1997
 Provincie Noord-Brabant, Geschiedenis van Brabant. Van het hertogdom tot heden
 Provincie Noord-Brabant, Het Nieuwste Brabant, 2014
 Provincie Noord-Brabant, 'Beweging in Brabant', Provinciale Bestuursakkoord 2015-2019
 De Samenwerkplaatsen Brabant, Het Nieuwste Ondernemen in Brabant, 2018
 United Nations, Resolution adopted by the General Assembly 66/288 The Future We Want, 123rd plenary meeting, United Nations, 2012
 United Nations, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, A/70/L.1, 70/1. Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development
 Whear R., Coon T., Bethel A., Abbott R, Stein K., Garside R., What Is the Impact of Using Outdoor Spaces Such as Gardens on the Physical and Mental Well-Being of Those With Dementia? A Systematic Review of Quantitative and Qualitative Evidence, JAMIDA The Journal of Post-Acute and Long Term Medicine, October 2014
 Wilde O., The soul of man under socialism, 1891
 Zweers, W., Participeren aan de natuur. Ontwerp voor een ecologisering van het wereldbeeld, 1995

COLOFON

Teksten

Ecotopia | Joop van Hezik

Vormgeving

InBeeld | Yvette van Kempen

Drukwerk

Dit drukwerk is Cradle to Cradle Certified™
 op het Zilver niveau, Infinite Paper Product
 Dekkers van Gerwen

Contact

Ecotopia
 Joop van Hezik
 vanhezik@xs4all.nl
 www.ecotopia.nl

De provincie Noord-Brabant profileert zich als Europe's Heart of Smart Solutions. Dit essay stelt zich tweemaal tegen deze eenzijdige, vaak technologische fixatie voor grote maatschappelijke uitdagingen, zoals dementie. Daartegen over stelt dit essay Nature Based Solutions, die (net als Smart Solutions) geplaatst moeten worden in het perspectief van een breed begrip van duurzame ontwikkeling. Om zo de internationale Sustainable Development Goals te realiseren. Voorwaarde daarvoor, zo stelt dit essay, is utopisch denken om de ideologie van het neoliberalisme te doorbreken en zo een daadwerkelijke betekeniseconomie te realiseren. Utopisch denken, dat unieke mogelijkheden en kansen voor de provincie Noord-Brabant biedt.

Dag Joop

Dank voor je uitvoerige reactie. Ik wil nog kort reageren hierop. Namelijk ten eerste dat ik het helemaal met je eens ben dat de utopische verbeelding nog altijd, juist nu, nodig en belangrijk is. Ten tweede: de invalshoek van gezondheid etc. die jij wilt uitwerken is inderdaad wel degelijk een heel goed perspectief om de economische, kap., groei- etc. mentaliteit en praktijk van onze samenleving aan de kaak te stellen en te corrigeren. Maar wat ik meen waar te nemen, dat is dat men vanuit ons individualisme/narcisme gepreoccupeerd is met gezondheid en best wel open staat voor goede dingen (zoals biologisch voedsel, minder vlees etc.) maar zonder de context eromheen ook 'mee te nemen'. Met andere woorden: men neemt elementen eruit over zonder dat de link wordt gelegd met de totaliteit van de maatschappelijke en mondiale context (het neoliberale kapitalisme). Men probeert steeds zowel het een als het ander dus zonder het geheel te viseren en ter discussie te stellen.

Overigens mag je best ook anderen onze gedachtewisseling laten lezen.

Beste wensen en tot nader,

*Hartelijke groeten, Ton Lemaire
24 september 2015*